

KAMU HUKUKU – ÖZEL HUKUK AYRIMI

Kamu Hukuku

Devletin ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının (il özel yönetimleri, belediyeler, köyler, üniversite, TRT, DSİ, Karayolları gibi), kısacası tüm kamu tüzel kişilerinin örgütlenişine, işleyişine ve gördükleri hizmetlere ilişkin kurallar kamu hukukunun konusunu oluşturur. Kamu hukuku, devletin ve diğer kamusal kuruluşların ile bu kuruluşlarda görev yapan memurların görev ve yetkilerini, devlet ve diğer kamu kuruluşları arasındaki ilişkileri ve devlet ve diğer kamu kuruluşlarının kendi emir ve otoriteleri altındaki kişilerle olan ilişkilerini düzenler. Devlet veya kamusal kuruluşların kişilerle ilişkileri, vergi toplamak, askere almak, işlenen suçlardan ötürü ceza vermek, cezaları affetmek, kamusal her türlü yükümlülüğü öngörmek gibi işlem ve eylemlerle ortaya çıkar (Edis, 1989; Bilge, 1986; Gözübüyük, 1993; Öztan, 2002).

Kısaca, “kamu hukuku” kişinin devletle ve diğer kamu kuruluşları ile olan ilişkisini ve devletle diğer bir devlet arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukuk kurallarından oluşur. Kamu hukuku alanında, devlet ve diğer kamu kuruluşları, kişilerin iradelerini ve isteklerini göz önünde tutmaksızın emredici kurallar koyarak egemenlik hakkını kullanır. Diğer bir deyişle, kamu hukuku alanında kişinin devlet ile ilişkisinde, kişi devletin emirlerine uyar. Ancak, bu durum hiçbir zaman devletin gücünün sınırsız olduğu anlamına gelmez. Devletin gücü de hukukla bağlıdır.

Kamu hukukunun kapsamına “Anayasa Hukuku”, “Yönetim (İdare) Hukuku”, “Ceza Hukuku”, “Devletler Hukuku”, “Genel Kamu Hukuku”, “Mali Hukuk” ve “Yargılama Hukuku” girer. Aşağıda bu hukuk dalları kısaca açıklanmıştır:

- *Anayasa Hukuku.* Devletin örgütlenişini, şeklini, yapısını, organlarını (yasama, yürütme, yargı), bu organların işleyişini ve birbirileri ile olan ilişkilerini, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini, kişinin devlet karşısındaki durumunu düzenleyen bir hukuk dalıdır. Türk Anayasa Hukukunun temelini 1982 tarihli 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası oluşturur.

- *Yönetim (İdare) Hukuku.* Devlet yönetiminin örgütlenişini ve işleyişini, kişilerin yönetim ile olan ilişkilerini, kamu hizmetlerinin yürütülmesini düzenleyen hukuk kurallarından oluşur.

Yönetim hukuku denilince kamu yönetimi hukuku anlaşılır; çünkü yönetim hukukunun konusu olan yönetim, özel yönetimler değil, kamu yönetimidir. Bu yüzden kamu yönetimi kavramı yerine, kısaca “yönetim” kavramı kullanılır. Bilindiği üzere devlet, yasama, yürütme ve yargı organlarından oluşur. Yönetim, devletin yürütme organının bir parçasıdır. Yürütme organının içinde yer alan, cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlar kural olarak yönetim kavramına dâhil değildir. O halde, yönetimin, yürütme organının cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlar dışında kalan kısmı olduğu söylenebilir. Ancak, cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlar yönetim ile yakın ilişki içindedirler (Gözler, 2002).

Yönetim hukukunun bir tanımını vermek gerekirse, geniş anlama yönetim hukuku, yönetimin kuruluş ve işleyişine uygulanan hukuk kurallarının bütünüdür. Bu kurallar kamu hukuku kuralları olabileceği gibi, özel hukuk kuralları da olabilir. Kamu yönetimi bazı işlemlerini bireyler gibi özel hukuk kuralları içinde yürütür. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir binayı okul yapmak üzere satın alması veya kiralaması gibi. Bu örnekte Bakanlık bir özel hukuk kişisi gibi hareket etmektedir. Öte yandan, kamu kuruluşları genellikle devlet yetkilerini de kullanırlar. Devlet yetkisi ya da kamu gücü, tek yanlı irade açıklaması ile yükümlülük doğuran bir yetkidir. Örneğin, bir kamu kuruluşu bir taşınmaz mala ihtiyaç duyuyorsa ve bunu özel hukuk kurallarına göre satın alma imkânı yoksa mal sahibinin isteğine bakmaksızın, tek yanlı bir işlem olan kamulaştırma yolu ile taşınmaz mala sahip olabilir (Gözübüyük, 2002).

Yönetim hukuku ile ilgili ana kuralların yer aldığı temel bir kanun yoktur. Yönetim hukuku alanında da Anayasa yine temel bir kaynaktır. Ayrıca başta Devlet Memurları Kanunu (DMK) olmak üzere kamu yönetimine yön veren birçok kanun ve kamu kuruluşlarının çıkardığı yönetmelikler yönetim hukukunun kaynağını oluşturur. Bu yüzden yönetim hukuku alanındaki mevzuatın dağınık olduğu söylenebilir.

- *Ceza Hukuku.* Toplumun düzenini bozucu ve suç olarak nitelenen davranışların cezalandırılmasıyla ilgili kuralları içerir. Toplumun düzenini bozucu nitelikteki davranışlar ve bunlara verilecek cezaların kanunlarda belirtilmesi gerekir. Kanunsuz suç ve ceza olmaz. Türkiye’de ceza hukuku ile ilgili ana kurallar, Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) belirtilmiştir. Türk Ceza Kanunu 26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilmiştir.

- *Devletler Hukuku.* Bir devletin diğer devletlerle veya uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileri ile uluslararası kuruluşların birbirileri ile olan ilişkilerini düzenler. Bu yüzden bu alana devletler kamu hukuku da denilmesi yanlış olmaz. Bu hukuk dalı “Uluslararası Hukuk” veya “Devletler Umumi Hukuku” olarak da adlandırılmaktadır. Devletler hukukunun başlıca kaynakları, hukukun genel ilkeleri ile uluslararası gelenek hukuku kuralları, uluslararası anlaşmalar ve uluslararası mahkemelerin almış olduğu kararlardır. Devletler hukukundaki yaptırımlar iç hukuktakiler kadar etkili, açık ve net değildir.

- *Genel Kamu Hukuku (Devlet Hukuku)*. Bu hukuk dalı pozitif hukuk kuralları ile uğraşmaktan çok, soyut anlamda devletin oluşumunu, devletin otoritesinin kaynağını, bu otorite karşısında kişilerin haklarını ve özgürlüklerini hukuk, felsefe, tarih ve sosyoloji bilimleri açısından inceler.

- *Mali Hukuk.* Devletin mali etkinliklerini düzenleyen hukuk kurallarının tümüne denir.

Mali hukuk içinde vergi hukuku önemli bir yer tutar.

- *Yargılama Hukuku.* Mahkemelerin yargı görevini yerine getirirken uyguladıkları yol ve yöntemlerle ilgili hukuk kurallarını içerir. Daha önce belirtilen biçimsel hukuka karşılık gelir. Yargılama hukuku anayasa yargısı hukuku, genel yargı hukuku (medeni yargılama hukuku ve ceza yargılama hukuku), uyuşmazlık yargısı hukuku ve yönetsel yargılama hukuku gibi alt bölümlere ayrılır.

Özel Hukuk

Özel hukuk, kişilerin birbirileri ile olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarından oluşur. Bu kişiler gerçek kişiler (insanlar) olabileceği gibi özel hukuk tüzel kişileri de (dernek, vakıf, sendika ve ortaklıklar gibi kişi niteliğindeki bazı kuruluşlar) olabilir. Özel hukukta ilişkinin tarafları birbirilerine karşı eşit durumdadırlar. Örneğin, alıcı ile satıcı, karı ile koca, ana baba ile çocuklar arasındaki ilişkiler ilk planda sadece hukuksal ilişkinin taraflarını ilgilendirir. Özel hukukta kişiler hukuksal ilişkilerini serbestçe düzenler (Edis, 1989; Bilge, 1986; Gözübüyük, 1993; Öztan, 2002). Özel Hukukun kapsamına, aşağıda da açıklandığı gibi, başta “Medeni Hukuk” olmak üzere, “Borçlar Hukuku”, “Ticaret hukuku” ve “Devletler Özel Hukuku” girer.

• *Medeni Hukuk*. Özel hukukun en önemli ve geniş yer tutan dalıdır. Medeni hukuk bir ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle ve belirli ölçüde vatandaşların devletle doğrudan doğruya veya dolayısıyla olan ilişkilerini düzenleyen kurallardan oluşur.

Medeni hukuk ile ilgili kurallar esas olarak Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) öngörülmüştür. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Medeni Kanun, başlangıç hükümleri ile dört kitaptan oluşur. Bunlar; “Kişi Hukuku”, “Aile Hukuku”, “Miras Hukuku” ve Eşya Hukuku’dur.

Kişi hukuku, kişiliğin başlangıcı, kişilerin yetenekleri, hısımlık, konut, ad, kişiliğin korunması ve sona ermesi, kişisel durumların kişi kütüğüne kaydedilmesi gibi konuları; aile hukuku, bireyin içine bulunduğu ve aile denen toplumun üyeleri ile olan ilişkileri; miras hukuku, bireyin ölümünden sonra mallarının, alacak ve borçlarının kimlere geçeceğini ve eşya hukuku da kişilerin taşınır ve taşınmaz mallar üzerinde kurdukları bağları düzenler.

• *Borçlar Hukuku*. Kişiler arasında doğan çeşitli borç ilişkileri ve yaptıkları sözleşmeler borçlar hukuku tarafından düzenlenmiştir. Borçlar hukuku, bazı hukukçular tarafından medeni hukukun içinde gösterilmektedir. Çünkü Borçlar Kanunu, Medeni Kanun'un tamamlayıcı bir parçasıdır.

- *Ticaret Hukuku.* Kişiler arasındaki ticari nitelikteki ilişkileri düzenleyen bir hukuk dalıdır. Ticari nitelikli ilişkiler, tacirler arasındaki ilişkiler ve bir ticari işletmeye bağlı ilişkiler olmak üzere iki grupta toplanır. Ticari işletme kavramına, ticarethane, fabrika ve ticaret amacı ile işletilen diğer kurumlar girer.

- *Devletler Özel Hukuku.* Çeşitli devletlerin vatandaşlığında olan veya aynı uyrukta olmayan kişiler ile vatansız kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerini düzenler. Devletler özel hukuku, belirtilen kişiler arasındaki ilişkilere hangi devletin kanunlarının uygulanacağına ve bu ilişkiler ile ilgili davalara hangi devletin mahkemesinde bakılacağına ilişkin kuralları içerir. Devletler özel hukukunun kaynaklarını da uluslararası gelenek hukuku kuralları ile uluslararası anlaşmalar oluşturmaktadır.

Karma Nitelikli Hukuk

Bazı hukuk dalları özel hukukun içinde doğmakla birlikte zamanlar kamu hukuku niteliği kazanmış ya da bu durumun tersi olmuştur. Bu hukuk dalları içerdiği konular açısından günümüzde artık tek başına ne özel hukukun ne de kamu hukukunun kapsamına girebilmiş; kısacası karma nitelik taşımıştır. Bunlara “Karma Nitelikli Hukuk” dalları denilmektedir (Gözübüyük, 1993). Örneğin, iş hukuku bir özel hukuk dalı iken giderek kamu hukukuna dönüşmüş ve karma bir nitelik kazanmıştır. Ayrıca, fikir ve sanat eserleri hukuku, hava hukuku, bankacılık hukuku ve toprak hukuku da karma nitelikli hukuk dallarına örnek olarak verilebilir.